

Статті

Віктор НЕМЕЦЬ

**ОБРЯДОВІСТЬ ПІСЛЯВЕСІЛЬНОГО
ЦИКЛУ НА ВОЛИНІ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ТРАДИЦІЙ
ТА ІННОВАЦІЙ
(друга пол. XIX – XX ст.)**

Victor NYEMYETS. A Rituality of the Post-Wedding Stage in Volhynia: a Correlation Between Traditions and Innovations (the Second Half of the XIX – the XX Century).

У статті на основі опублікованих джерел та польового етнографічного матеріалу здійснюється аналіз структури та обрядовості післявесільного циклу на Волині протягом другої половини XIX – XX ст. у співвідношенні традицій та інновацій. Автор простежує трансформацію характеру ритуальних дійств, вводить до наукового обігу низку народних локальних назв післявесільних днів з відповідною інтерпретацією.

У структурі традиційного українського весілля чітко простежується комплекс обрядодій демонстративно-карнавального характеру, що відбувалися протягом тижня і були пов'язані з прилученням молодої до роду молодого. Дана ритуальна частина означається дослідниками як *післявесільний цикл*. Як відомо, весільний ритуал є полікомпонентною системою, складові елементи якої не лише інтенсивно трансформуються з плином часу, а й наділені здатністю переходити з одного обрядового етапу до іншого. Вищенаведені ознаки цілком властиві для післявесільного циклу на Волині, що буде детально розглянутий нами у співвідношенні традицій та інновацій. Крім того, як слушно зауважив радянський вчений О.Гура, із всієї сукупності весільних актів, обрядів і цере-

моній слід виділяти обов'язкові (константні) і факультативні елементи (ті, що зустрічаються лише в деяких описах весільного дійства)¹. Цей підхід є важливим з точки зору виявлення інваріантної схеми весільного ритуалу конкретної території, що в нашому випадку є актуальним для Волині – історико-етнографічного району Західного (південно-західного) регіону України². До слова, зазначимо, що інваріант весільної обрядовості певного ареалу, на думку дослідниці польського весілля І.Несен, повинен витримувати основну вимогу – наявність сталої кількості етапів з незмінною їх послідовністю³.

Кожний весільний цикл, як послідовність обрядів, об'єднаних спільним ритуальним значенням, має початкову і фінальну точку. Зокрема, передвесільний цикл на Волині традиційно починався з етапу вивідування і завершувався заручинами; власне весільний цикл відкривався групою передшлюбних дійств і сягав свого апогею в ході обряду “комори”. Стосовно ж післявесільного циклу, то на наш погляд його започатковувала перевірка “чесності” молодої, що зумовлено семантичною єдністю даного обряду з подальшими актами ритуальної частини. Як уже згадувалося вище, основним значенням групи післявесільних обрядів є прилучення молодої до роду молодого, проте поряд з цим можемо навести й інші, що логічно випливають із попереднього – перехід молодої до категорії заміжніх жінок і входження нової родини до сільської громади. Подібну думку висловлює Б.Мандарич, аналізуючи білорусь-

¹Гура А. Опыт выявления структуры севернорусского свадебного обряда (по материалам Вологодской губ.) // Русский народный свадебный обряд. Исследования и материалы / Под ред. К.В.Чистова и Т.А.Бернштам.– Л., 1978.– С. 75.

²Кирчів Р. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу // Етнографія України: Навч. посіб. / За ред. С.А.Макарчука.– Вид. 2-ге, перероб. і доп.– Л., 2004.– С. 134.

³Несен І. Весільний обряд: традиційна структура // Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження.– Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2003.– Вип. 3: У межиріччі Ужа і Тетерева.– 1996.– С. 297.

ку і македонську весільну обрядовість в рамках комунікаційної тріадної структури Ван Геннепа⁴. Зокрема, вона відносить післявесільні обряди до третьої частини комунікаційної структури – агрегації, що констатувала набуття молодими нового статусу і становища в громаді⁵. Свого часу радянський вчений К. Чистов зазначав, що завершальний етап [післявесільний цикл – В.Н.] українсько-білорусько-південноросійського підтипу весілля починався з посилання “делегації” за родом молодої і повідомленням про факт реалізації шлюбу, тобто по суті з *перезви*⁶. Втім, на нашу думку *перезва* генетично пов’язана з перевіркою “чесності”, оскільки від результату останньої залежав зміст контакту родів молодого і молодої у повесільній частині ритуалу. Крім того, фактор “чесності” або “нечесності” молодої певним чином впливав на ставлення до нової родини з боку сільської громади, принаймні в час побутування обряду “комори”, тобто до поч. ХХ ст.⁷. Завершувалися післявесільні обряди традиційним відвідуванням молодими батьків молодої.

Уявлення про те, яким був післявесільний цикл на Західній Волині на поч. др. пол. ХІХ ст. отримуємо із описів відомого польського етнографа і фольклориста О.Кольберга, зроблених ним на цих теренах у 1862 р.⁸. Йдеться про весільне дійство таких сіл, як Турійськ⁹ (зараз – м. Турійськ, районний центр Волинської обл.), Торчин¹⁰ (зараз – смт. Торчин, Луцького р-ну Волинської обл.)

⁴Мандарич Б. Анализ белорусской и македонской свадебной обрядности в рамках коммуникационной триадической структуры Ван Геннепа // Етнічна історія народів Європи: Зб. уаук. праць.– Вип. 10.– К., 2001.– С. 45.

⁵Там само.– С. 47.

⁶Чистов К. Типологические проблемы изучения восточнославянского свадебного обряда // Проблемы типологии в этнографии.– М., 1979.– С. 227.

⁷Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.).– Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2008.– С. 117.

⁸Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів ХІХ ст.– К., 1976.– С. 94.

⁹Kolberg O. Wołyń: Obrzędy, melodie, pieśni z brulionów pośmiertnych przy współudziale St. Fishera i F.Szopskiego wyd. J.Tretiak.– Kraków, 1907.– S. 1.

¹⁰Ibid.– S. 51.

і Висоцьк¹¹ (зараз – с. Висоцьк, Любомльського р-ну Волинської обл.). Так, за свідченнями вченого, до післявесільних ритуальних актів і обрядів, що тривали протягом тижня, можна віднести:

* Понеділок – перевірка молодої на “чесність”, вмивання молодих, почіпчування молодої і зав’язування їй хустки, триразовий обхід молодих навколо столу, скидання очіпка молодої, розподіл короваю, обдаровування молодою роду молодого, відвідування пана;

* Вівторок – “делегація” до матері молодої, взування тещі молодим, *перезва*, підміна молодої, гостина у молодого;

* Середа – ігри та забави передягнених сватів та гостей;

* Неділя – гостина у батьків молодої.

До вищезгаданих обрядодій слід також додати обов’язковий акт виводу молодої в церкві, що у даній місцевості міг відбуватися як у понеділок (Торчин), так і у першу повесільну неділю (Висоцьк, Турійськ), і без якого молода вочевидь не вважалася прилученою до роду молодого. Зокрема, у Турійську в суботу напередодні виводу молода несла священникові подарунки – буханець хліба і курку¹².

Продовжуючи аналіз західно-волинських матеріалів О.Кольберга звертаємо увагу на збірний опис весілля із сс. Ожидів, Олесько і Юшковичі (усі села зараз належать до Буського р-ну Львівської обл.), у якому вчений наводить лише два ритуальні акти післявесільного циклу, що відбувались у вівторок – зав’язування молодій хустки, що здійснювали дві свахи і мати молодого, а також вивід молодої у церкві¹³. Віддаючи належне доробкові О.Кольберга, певним недоліком вважаємо відсутність у його записах народних локальних назв післявесільних днів.

На поч. 60-их рр. ХІХ ст. матеріальна і духовна культура Волині була предметом дослідження польського вченого Т.Стецького. Зокрема, в

¹¹Ibidem.– S. 35.

¹²Kolberg O. Wołyń... – S. 35.

¹³Kolberg O. Dzieła wszystkie. Ruś czerwona.– Wrocław-Poznań, 1976.– Т. 56.– S. 343.

одній із своїх праць він наводить збірний опис весілля із тих повітів (Заславський, Старокостянтинівський, Кременецький, Дубнівський, частина Звягельського, Рівненського, Острозького, значна частина Луцького і Володимирського), які на його думку складають терени етнографічної Волині¹⁴. Повідомляючи про післявесільний цикл даної місцевості автор зазначає, що в понеділок, після підтвердження “чесності молодої” молодий чіпляв усім гостям червоні стрічки, а молодій накидав очіпок; молода, в свою чергу, обдаровувала рід молодого. Розділивши коровай, молоді здійснювали відвідини родичів і пана, повернувшись з яких молодий зі сватами вирушав на презву, після чого ще відбувався акт ритуальної підміни молодої. У вівторок на весіллі надалі тривали танці і забави, а вже наступного дня новостворена родина приступала до щоденної рутини¹⁵. Втім, слід зауважити, що описи Т.Стецького не позбавлені помилок: так, наприклад, він хибно означає перепивання подарунків на весіллі поняттям “перезов”¹⁶, хоча насправді це дійство називають “перепоем”¹⁷.

Цінні відомості про післявесільний цикл на Волині знаходимо на сторінках польського народознавчого періодичного видання “Zbiór wiadomości do antropologii krajowej”. Зокрема, йдеться про матеріали, зібрані В.Малиновською на Золочівщині (Львівська обл.) і З.Рокосовською у селі Юрківщині Звягельського повіту (зараз це село вже не існує, а м. Звягель – це сучасне м. Новоград-Волинський, районний центр Житомирської обл.). Так, за даними В.Малиновської, окрім відомих уже нам ритуальних актів зав’язування хустки молодій, виводу, відвідування пана і обдаровування роду, в перший повесільний понеділок відбувалась “утилізація” весільних атрибутів: квітку, що була пришпилена до шапки мо-

лодого, зашивали в подушку, а весільне деревце закидали на дах¹⁸. Крім того, авторка зазначає, що місцеве духовенство застерігало селян не затягувати святкування весілля¹⁹. Інша згадана нами дослідниця, – З.Рокосовська, фіксує обрядовий акт перевірки господарської вправності молодих: свати жартома виготовляли для молодої веретено і змушували її прясти, а молодого “вчили” молотити щипом²⁰.

Нарешті, говорячи про післявесільні звичаї і обряди на Волині в др. пол. ХІХ ст., не можемо оминати увагою доробок відомого народознавця П.Чубинського – “Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край”, що став наслідком трьох експедицій, здійснених вченим у 1869–1870 рр.²¹ Так, у четвертому томі даної праці знаходимо два ґрунтовні описи весільного дійства із досліджуваних нами теренів. Перший з них, – із с. Млинів Дубнівського пов. (зараз – смт. Млинів, районний центр Рівненської обл.), цікавить нас з огляду на присутність локальної народної назви повесільного понеділка – *зводини*. Зокрема, як зазначає автор, після обряду “комори” сваха, дві приданки і весільний дружко накладали на молоду очіпок і хустку, а зверху ще клали покривало, яке згодом свекор мав скинути на піч²². Лише після цього ритуального акту молодих саджали поруч за столом, тобто зводили. В другому описі, – із м. Полонного Новоград-Волинського пов. (зараз – м. Полонне, районний центр Хмельницької

¹⁸Malinowska W. Obrzędy weselne ludu ruskiego we wsi Kudynowcach, pow. Złoczowski // Zbiór wiadomości do antropologii krajowej.– Kraków, 1883.– Т. 7.– S. 263.

¹⁹Ibid.– S. 264.

²⁰Rokossowska Z. Wesele i pieśni ludu ruskiego ze wsi Jurkowszczyzny w pow. Zwiąhelskim na Wołyniu // Ibid.– Kraków, 1883.– Т. 7.– S. 166.

²¹Куницький О., Чубинська К. Перша етнографічна експедиція на Правобережну Україну // Народна творчість та етнографія.– К., 1971.– № 6.– С. 67.

²²Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край, снаряженной императорским Русским географическим обществом. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П.Чубинским.– СПб., 1877.– Т. 4.– С. 611.

¹⁴Stecki T. Wołyn pod wzgl|cedem statystycznym, historycznym i archeologicznym.– Lwów, 1864.– Т. I.– S. 7.

¹⁵Ibid.– S. 88.

¹⁶Ibidem.– S. 88.

¹⁷Вовк Хв. Шлюбний ритуал та обряди на Україні // Студії з української етнографії та антропології.– К.: Мисцтво, 1995.– С. 300.

обл.) примітною є згадка про акт *биття курей*, що відбувався в понеділок після виводу молодої в церкві, і полягав у тому, що свати йшли до тих жінок, які були присутні при перевірці “чесності” молодої і били у них курей, яких пізніше готували у молодого²³.

Накопичення матеріалів з весільної обрядовості історико-етнографічної Волині активізується напр. ХІХ – на поч. ХХ ст. Саме в цей час з'являються друком описи весілля, зібрані і упорядковані знаним етнографом і фольклористом, членом “Товариства дослідників Волині” В.Кравченком. Зокрема, за свідченням автора, у с. Курозвани Острозького пов. (зараз – с. Курозвани Гощанського р-ну Рівненської обл.) повесільний цикл тривав два дні: в понеділок ввечері молодий брав дружків, сваху і йшов на перезву за тещею, після чого в його хаті відбувався перепій, а у вівторок обдаровували матір молодої, – молодий взував їй чоботи і “обсилав” пирогами, спеченими дружиною²⁴. В іншому описі весілля, – із села Забріддя Житомирського повіту (зараз – с. Забріддя Черняхівського р-ну Житомирської обл.), окрім згадки про понеділкове биття курей у молодої, перезви і ритуального акту виводу у неділю, В.Кравченко фіксує народну локальну назву повесільної середи, або четверга – *потрусини*, які відбувалися лише у багатших людей і були пов'язані з так званим “витурушванням кишень”, тобто споживанням останньої весільної провізії²⁵.

Деякі відомості про повесільний цикл на Західній Волині кін. ХІХ ст. знаходимо у праці польського дослідника Б.Сокальського, присвяченій економічній, географічній, історичній і культурній характеристиці Сокальського пов.²⁶

²³Там само.– С. 643.

²⁴Кравченко В. Свадьба в с. Курозванах // Труды общества исследователей Волыни.– Житомир, 1902.– Т. I.– С. 149.

²⁵Кравченко В. Звичаї у с. Забрідді та по деяких інших, недалеких від цього села місцевостей Житомирського пов. на Волині: Етнографічні матеріали, зібрані Кравченком Васильом.– Житомир: Робітник, 1920.– С. 106.

²⁶Sokalski B. Powiat Sokalski pod względem geograficznym, historycznym i ekonomicznym.– Lwów, 1899.– S. 3.

До прикладу, описуючи різновид “циганщини” у сс. Свитазів і Стенятин (обидва села зараз належать до Сокальського р-ну Львівської обл.), вчений зазначає, що по завершенні весілля свати перебиралися на циган, жидів та жебраків, і ходили селом просити на господарство для молодих. При цьому, якщо їм вдавалося щось украсти, ніхто на них за це образи не тримав²⁷. Цікавий опис післявесільного рядження зустрічаємо також у матеріалах із с. Коснище Володимир-Волинського пов., зібраних, упорядкованих і опублікованих Д.Абрамовичем на сторінках журналу “Живая старина”²⁸. Так, за словами дослідника, один із сватів молодого перевдягався “дідом”, а інший – “ведмедем”; “дід” сідав на маленькі санки, а “ведмідь” возив його вулицею під супровід реготу з боку молоді²⁹.

Нарешті, не можемо оминати увагою ґрунтовний запис весілля із села Сквородки Старокостянтинівського пов. (зараз – с. Сквородки Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.), здійснений вченим-краєзнавцем М.Теодоровичем в рамках історико-статистичного опису церков і парафій Волинської єпархії³⁰. Зокрема, у згаданому селі весілля у бідних сімей закінчувалося перезвою, а в багатих тривало до четверга під назвою “забирання”, зміст якого полягав в тому, що весільне святкування “передислоковувалося” в хати свах, сватів, світилок, і завершувалося гучним бенкетом у корчмі³¹. Подібне найменування, – “забори”, яким означувалася остання повесіль-

²⁷Ibid.– S. 120.

²⁸Абрамович Д. С. Коснище, Владимир-Волынского уезда, Волынской губернии // Живая старина.– СПб., 1898.– Вып. II.– С. 192.

²⁹Там само.– Вып. III и IV.– С. 386.

³⁰Гуцал В. Історико-статистичний опис церков і парафій Волинської губ. М.І.Теодоровича // Велика Волинь: минуле й сучасне. Матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції (жовтень, 1994 р.)– Хмельницький-Ізяслав-Шепетівка, 1994.– С. 82.

³¹Теодорович Н. Волынь в описаниях городов, местечек и сел в церковно-историческом, географическом, археологическом и др. отношениях // Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии.– Почаев, 1899.– Т. 4: Староконстантиновский уезд.– С. 263.

на гостина в домі молодої, було зафіксоване луцьким філологом В.Давидюком влітку 2003 р. на теренах Любарського р-ну Житомирської обл.³². Додамо, що за свідченнями того ж таки М. Теодоровича у с. Личівка (зараз – с. Личівка Волочиського р-ну Хмельницької обл.) останнє післявесільне святкування, що проходило у молодій в четвер, називалося “гарячим, або розхідним борщем”³³.

Доповнюють уявлення про те, якою була повесільна обрядовість Волині в др. пол. XIX – на поч. XX ст. матеріали, зібрані на західних її теренах і опубліковані у двохтомнику “Весілля”. Зокрема, судячи із збірного опису весілля із сс. Городовичі, Нісмичі, Ниновичі, Пецикорів, Старгород, Тудорковичі, Угринів і Хоробрів Сокальського р-ну (Львівська обл.), остання гостина в хаті молодого, що відбувалася у першу повесільну неділю, мала тут назву “подзіньковане”³⁴. Про суть цієї забави автор не повідомляє, проте зазначає, що проходила вона без музик і могла тривати до пізнього вечора.

Таким чином, станом на поч. XX ст. у структурі післявесільного циклу історико-етнографічної Волині виділяються такі основні ритуальні акти і обряди, як: перевірка “чесності” молодої, накладання молодій очіпка і пов’язування її хустки, вивід, биття курей, циганщина, ритуальна підміна молодої, скидання очіпка молодої на піч, розподіл короваю, перезва, взування зятем тещі, перевірка господарської вправності молодої, утилізація весільних атрибутів, відвідування молодими пана, гостина у батьків молодої. Характерною ознакою циклу є розмаїття локальних народних назв повесільних днів, які є лінгвістичним відображенням головних обрядодій у свідомості селян. Тривалість циклу обмежується тижнем (за умови висо-

кого рівня матеріального добробуту родин молодого і молодої); в той же час траплялись випадки відсутності післявесільного циклу (за винятком таких обов’язкових актів, як розподіл короваю і зав’язування молодій хустки), якщо перевірка молодої на “чесність” давала негативний результат. За таких обставин у дію вступало так зване “бридке весілля”, – тотальна ганьба молодої і її роду, що проявлялася за посередництвом вербального і акціонального осуду.

У виявленні структури і перебігу післявесільних актів і обрядів на Волині з кін. пер. трет. XX ст. нам значною мірою сприяють польові етнографічні джерела. Серед них – матеріали автора даної розвідки, зібрані в липні 2006 р. у Кременецькому р-ні Тернопільської обл., в липні 2007 р. у Славутському р-ні Хмельницької обл. і в липні 2009 р. у Гоцанському р-ні Рівненської обл. На підставі аналізу отриманих відомостей констатуємо у цей час зникнення обряду “комори”, а відтак і перевірки молодої на “чесність”: “то ше колись розказували, шо було в коморі”³⁵. “то ше за меї мами, колись вели [молодих] до комори, чи вона [молода] чесна, таке було колись”³⁶. Вочевидь, це було пов’язано із впливами міської культури та переоцінкою моральних стандартів українського селянства. Крім того, відходять у небуття такі післявесільні акти і обряди, як відвідування пана, перезва. Обрядове скидання на піч очіпка трансформується у так зване *розтанцювання вельона*: “садять молоду на подушку, і якщо йде молода в невістки, то вже свекруха її стає біля неї, бере її знімає вельон, зав’язує її хустку, ложить її під хустку гроші, і тоді молода танцює вельон, ложить на голову дівчатам і хлопцям, які ше не замужем, розтанцює вельон, щоб швидше замуж повиходили і оженились”³⁷.

³² Давидюк В. Етнологічний нарис Волині. За матеріалами експедиції Полісько-Волинського народознавчого центру “Волиняна – 2003”. – Луцьк: Ін-т культурної антропології, 2005. – С. 50.

³³ Теодорович Н. Волинь в описаннях... – С. 826.

³⁴ Весілля на Сокальщині. Текст і музику записав І. Чабан. 1922-1927 // Весілля. [Збірник]. У 2-х кн. – К.: Наукова думка, 1970. – Кн. 2. – С. 182.

³⁵ Записано 9.07.2006 р. у с. Малі Бережці Кременецького р-ну Тернопільської обл. від Штуки Лілії Євгенівни, 1935 р.н.

³⁶ Записано 13.07.2006 р. у с. Кімнатка Кременецького р-ну Тернопільської обл. від Ксьондзик Ксенії Макарівни, 1921 р.н.

³⁷ Записано 8.07.2006 р. у с. Великі Бережці Кременець-

Втім, побутування більшості традиційних компонентів повесільної частини в модифікованому вигляді все ще простежується на теренах Волині. До слова, в ході згаданих польових етнографічних експедицій нам вдалося зафіксувати велике розмаїття народних локальних назв післявесільних днів. Зокрема, понеділок найчастіше називали *розпитками*, оскільки цього дня “пили, розпивали все що є”³⁸. На сьогодні таке тлумачення виглядає цілком логічним, проте траплялась нам також інша інтерпретація: “ну, то вже прийдуть батьки, розпитають, чи вона [молода] чесна була”³⁹. Відтак, можемо припустити, що назва є давньою за походженням, оскільки відображає сутність одного з головних моментів повесільного понеділка – перевірку молодої на “чесність”. Серед інших, засвідчених нами назв цього дня – “дяковщина” (“бо то рід молодця дякував роду молодої”)⁴⁰, “теща” (“тещу привозять, з тещею йдуть”)⁴¹. За словами інформаторів, в понеділок дотепер де-не-де хлопці молодого ловлять курей (“як ідуть по ції кури вже, одіваються в цигани”)⁴², “та й тепер так є, то такий фокус, з давніх-давен таке”⁴³, перевіряють господарську вправність молодої (“накидають сміття, заставляють молоду замітати, чи вона така злосна, чи вона собі така хладнокровна”⁴⁴. На теренах Сла-

вутщини, під час гостини на розпиток для молодої виготовляли ляльку (“лялька з тряпок, ляльку клали в решето, сито, да й вже гроші на ту ляльку збирали”⁴⁵, “робили ляльку, да ставили в решето, несуть цю ляльку кругом тако, між людьми, на пельонку кладуть, люди дають, – хто хустку, хто гроші”⁴⁶. Зібравши гроші і подарунки, і потанцювавши з лялькою, молода давала її своїй матері, а та – гостям. Згодом, цю ляльку повертали молодій і вона зберігала її до народження дитини.

Післявесільний вівторок найчастіше називають “*потрусинами*”, “бо вже витрусили все що є, поїли”⁴⁷. Проте тут, як і у випадку з “розпитком”, існує й інша інтерпретація: “от у нас була копиця соломи, то тії жінки і чоловіки, що прийшли на потрусини, то вони ту солону натрясли і розтовкли, що не можна було позбирати, да танцюють”⁴⁸. На наш погляд, танці на солоні були різновидом однієї з давніх весільних ігор⁴⁹, проте достеменно стверджувати не можемо з огляду на відсутність достовірного опису цього дійства. Подекуди на Волині, на потрусини в домі молодого збирають весільних куховарок (“то єдних кухарок збирають, ті що готували на весіллі”⁵⁰. В деяких селах Славутщини цей день називають “*обсівками*” (“ходять кругом хати [молодого], обсівають житом, три рази”⁵¹, а на Гошанщині –

кого р-ну Тернопільської обл. від Гедз Тетяни Андріївни, 1959 р.н.

³⁸ Записано 18.07.2007 р. у с. Рівки Славутського р-ну Хмельницької обл. від Петрійчук Ганни Павлівни, 1929 р.н.

³⁹ Записано 6.07.2009 р. у с. Угільці Гошанського р-ну Рівненської обл. від Литвинюк Антоніни Герасимівни, 1922 р.н.

⁴⁰ Записано 5.07.2009 р. у с. Дорогобуж Гошанського р-ну Рівненської обл. від Кравчук Олександри Миколаївни, 1943 р.н.

⁴¹ Записано 4.07.2009 р. у с. Зарічне Гошанського р-ну Рівненської обл. від Харчук Ганни Бенедиктівни, 1933 р.н.

⁴² Записано 14.07.2007 р. у с. Довжки Славутського р-ну Хмельницької обл. від Добринчука Петра Михайловича, 1935 р.н.

⁴³ Записано 11.07.2006 р. у с. Града Кременецького р-ну Тернопільської обл. від Бобрик Марти Іванівни, 1937 р.н.

⁴⁴ Записано 12.07.2007 р. у с. Великий Скнит Славутського р-ну Хмельницької обл. від Вермійчук Марії Давиді-

вни, 1935 р.н.

⁴⁵ Записано 21.07.2007 р. у с. Великий Нараївка Славутського р-ну Хмельницької обл. від Кучевської Марії Василівни, 1942 р.н.

⁴⁶ Записано 19.07.2007 р. у с. Малий Скнит Славутського р-ну Хмельницької обл. від Чапаєвої Марії Артемівни, 1930 р.н.

⁴⁷ Записано 14.07.2007 р. у с. Довжки Славутського р-ну Хмельницької обл. від Степанюк Софії Романівни, 1932 р.н.

⁴⁸ Записано 5.07.2009 р. у с. Курозвани Гошанського р-ну Рівненської обл. від Кічманюк Марії Оверківни, 1928 р.н.

⁴⁹ Курочкін О. Еротичні весільні ігри українців // Етнокультурна спадщина Полісся.– Вип. VII.– Рівне: Перспектива, 2006.– С. 42.

⁵⁰ Записано 19.07.2007 р. у с. Малий Скнит Славутського р-ну Хмельницької обл. від Чапаєвої Марії Артемівни, 1930 р.н.

⁵¹ Записано 15.07.2007 р. у с. Довжки Славутського р-

складкою” (“то вже тії [гості], которі приходять, то вже несуть з собою пляшку, складаються”⁵²).

Карнавальний і сороміцький характер післявесільних актів і обрядів найяскравіше виражений у рядженнях і жартівливому “одруженні батьків”. Відомості про останнє цілком відсутні у вищезгаданих нами джерелах др. пол. XIX – поч. XX ст., проте згідно з польовим етнографічним матеріалом даний обряд побутує на теренах Волині дотепер. “Весілля батьків” зазвичай здійснюється лише у випадку одруження останньої дитини, а тому вшануванню може підлягати як сторона молодого, так і молодої. На більшості обстежених нами теренів це дійство моделює жнивний обряд, на що вказує його специфічна назва – “обжинки”, що зустрічається не лише на Волині, а й за свідченнями І.Несен, у південних районах Центрального Полісся⁵³. Обряд має різні форми вияву (піднімання “винуватців урочистості” на лавці, возіння на тачці до водойми), але спільною особливістю є накладання батькам вінків із житніх колосків і квітів (“беруть гарного стільця, застеляють гарним покривалом, батьків садовлять разом, плетуть їм вінки дуже гарні”⁵⁴, “садовлять тих батьків двох на лавку, надівають на їх вінки з калини, колосків, в основному, щоб там були колоски, піднімають їх високо на руках ці весіляни”⁵⁵). По завершенні святкування ці вінки ставили на комин і згодом кожен, хто хотів отримати винагороду у вигляді горілки, яку клали поруч, мусив їх звідти зняти. На на-

шу думку, закидання вінків на комин, як місця, що перебуває поза межами освоєного простору, є знаковим вираженням втрати батьками репродуктивної функції, яка потребувала символічного відновлення шляхом виконання згаданого обряду “одруження”.

Ще в другій пол. XX ст. на теренах Волині добре простежувався традиційний завершальний акт післявесільного циклу під назвою “*gosti*”, що полягав у відвідуванні молодими батьків молодої і подальшому частуванні у них вдома (“то в останню чередь гості робили, то до батьків молодої [молоді] йшли”⁵⁶). Певним винятком у цьому сенсі є Кременеччина, де повесільна частина закінчувалася так званим “розхідним борщем”, – гостинною, що відбувалася або вдома у молодого чи в молодої, або в кожного з молодят окремо (“роблять розхідний борщ, тії [гості] молодої йшли до молодого, а ті [гості молодого] сюди [до молодої], музика була і гуляли, горілку пили”⁵⁷).

Отже, аналіз післявесільного циклу на Волині другій пол. XIX – XX ст. дає підстави стверджувати, що основним його значенням було прилучення молодої до роду молодого, її перехід до категорії заміжніх жінок і, як наслідок, – входження нової родини до сільської громади. Структура і обрядовість повесільної частини з плином часу зазнавала змін у бік спрощення і послаблення магічної функції, трансформації характеру дійств з ритуального в ігровий. Як переконливо доводить польовий етнографічний матеріал, для післявесільних обрядів історико-етнографічної Волині є властивим велике розмаїття локальних форм побутування розважальних елементів, як більш раннього походження, так і новотворів.

ну Хмельницької обл. від Опанасюка Луки Пилиповича, 1923 р.н.

⁵²Записано 5.07.2009 р. у с. Курозвани Гощанського р-ну Рівненської обл. від Кічманюк Марії Оверківни, 1928 р.н.

⁵³Несен І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми. – К.: Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005. – С. 51.

⁵⁴Записано 4.07.2009 р. у с. Бугрин Гощанського р-ну Рівненської обл. від Галатюк Віри Володимирівни, 1950 р.н.

⁵⁵Записано 20.07.2007 р. у с. Лисиче Славутського р-ну Хмельницької обл. від Давидюк Людмили Іванівни, 1971 р.н.

⁵⁶Записано 12.07.2009 р. у с. Колесники Гощанського р-ну Рівненської обл. від Хабун Ніни Артемівни, 1931 р.н.

⁵⁷Записано 10.07.2006 р. у с. Великі Березці Кременецького р-ну Тернопільської обл. від Мельничука Володимира Васильовича, 1927 р.н.